

Сергій Мирославович ДІДУХ

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки промисловості, докторант,

Одеська національна академія харчових технологій

ORCID ID: 0000-0003-1534-0975

E-mail: didukhsm@i.ua

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ
АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ ХОЛДИНГІВ**

Дідух, С. М. Концептуальні засади моделі інклюзивного розвитку агропродовольчих холдингів [Текст] / Сергій Мирославович Дідух // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 4. – С. 8–17. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Агропродовольчі холдинги відіграють провідну роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, нарощенні експорту, впровадженні інноваційних технологій.

Актуальною науковою задачею є розробка інструментів удосконалення існуючих стратегій розвитку агропродовольчих холдингів із метою забезпечення інклюзивного агропродовольчого розвитку в інтересах країни та її громадян.

Метою статті є розробка концептуальних засад моделі інклюзивного розвитку агропродовольчих холдингів в сучасних умовах.

Результати. Показано етапи та причини становлення українських агрохолдингів, визначено їх роль в розвитку аграрного сектора, на який приходить понад 40% експорту окремих сільськогосподарських культур, що демонструють найвищу врожайність серед інших конкурентів

Проаналізовано поточний стан агропродовольчих холдингів та вказано на наявність об'єктивних причин трансформації моделі їх розвитку: вичерпання екстенсивних резервів росту, наявність кадрового дефіциту, необхідність переходу до якісного зростання, необхідність забезпечення рівних можливостей всіх учасників аграрного ринку. Вирішення даних проблем можливе за умови впровадження інклюзивної моделі розвитку.

Запропоновано концептуальну модель системи інклюзивного розвитку агропродовольчої сфери за чотирма компонентами: фінансова інклюзивність, технологічна інклюзивність, ресурсна інклюзивність та інклюзивність людського капіталу. Вказано на причини виникнення фінансових та технологічних бар'єрів в агропродовольчій сфері. Наголошено на важливості продовження політики децентралізації як елементу підвищення інклюзивності агропродовольчої сфери.

Висновки. За результатами проведеного дослідження визначено сутність поняття «агропродовольчий холдинг» та дискусійні аспекти його подальшого розвитку. Запропоновано структурну модель системи інклюзивного розвитку із визначенням стратегічної мети по кожному компоненту, а також ключові напрямки впровадження системи інклюзивного розвитку за ними.

Ключові слова: агропродовольчий холдинг, інклюзивний розвиток, система інклюзивного розвитку, агропродовольча сфера, структурна модель системи інклюзивного розвитку агропродовольчої сфери.

CONCEPT MODEL FEATURES OF THE INCLUSIVE DEVELOPMENT OF AGRO-FOOD HOLDINGS

Abstract

Introduction. *Agro-food holdings have a leading role in ensuring the country's food security, increasing exports, and introducing innovative technologies.*

The urgent scientific task is to develop tools to improve existing strategies for the development of agro-food holdings in order to ensure the inclusive development of agro-food in the interests of the country and its citizens.

The purpose of the article is to develop the concept model features of inclusive development of agro-food holdings in modern conditions.

Results. *The stages and reasons for the formation of Ukrainian agricultural holdings are shown, their role in the development of the agricultural sector is determined: they account for more than 40% of exports of certain crops that show the highest yields among other competitors.*

The current state of agro-food holdings is analyzed and the existence of objective reasons for the transformation of their development model is indicated: exhaustion of extensive growth reserves, staff shortages, the need to move to quality growth, the need to ensure equal opportunities for all agricultural market participants. The solution of these problems is possible under the condition of introduction of inclusive model of development. The conceptual model of the system of inclusive development of the agro-food sphere on four components is offered: financial inclusiveness, technological inclusiveness, resource inclusiveness and inclusiveness of human capital. The reasons for the emergence of financial and technological barriers in the agro-food sector are indicated. The importance of continuing the policy of decentralization as an element of increasing the inclusiveness of the agro-food sector was emphasized.

Conclusions. *According to the results of the study, the essence of the concept of "agro-food holding" and discussion aspects of their further development are determined. The structural model of the system of inclusive development with the definition of the strategic purpose on each component, and key directions of introduction of the system of inclusive development on them is offered.*

Keywords: *agro-food holding, inclusive development, system of inclusive development, agro-food sphere, structural model of inclusive development of agro-food sphere.*

JEL classification: Q01

Вступ

Агропродовольчі холдинги за останні роки стали невід'ємною та важливою складовою частиною української економіки. Вони відіграють вирішальну роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, збільшенні валютних надходжень, впровадженні інноваційних технологій та розвитку сільського господарства на інноваційних засадах.

В Україні на законодавчому рівні не визначено оптимальну структуру агропродовольчого сектору. У такій ситуації формування структури АПК відбувається хаотично, й у цьому процесі провідну роль відіграють агропродовольчі холдинги, які за короткий період змогли вибудувати ефективну вертикально інтегровану структуру, що забезпечує високу рентабельність та використовує механізми інтенсивного розвитку.

Важливою науковою задачею на даному етапі є розробка методичних інструментів трансформації існуючих стратегій розвитку агропродовольчих холдингів з метою забезпечення сталого та інклюзивного розвитку усього агропродовольчого

комплексу із залученням малих і середніх підприємств, а також формування засад інноваційно-інвестиційного розвитку даного сектору економіки. Цілком зрозуміло, що в інтересах країни формування такої системи розвитку, при якій агропродовольчі холдинги концентруватимуться не лише на отриманні прибутку та підвищенні капіталізації, а й сприятимуть аграрному розвитку при більш рівномірному розподілі доходів та результатів економічного зростання між учасниками діяльності.

Дослідженню теоретичних та прикладних аспектів впровадження інклюзивної системи розвитку присвячено роботи таких учених, як: D. Acemoglu та J. Robinson, J. Gupta & Vegelin, А.В. Базиліук, І.М. Бобух та С.М. Щегель, О.Г. Вдовічена, П.С. Єщенко, А. Жуковська, Т.О. Зінчук, О.Д. Прогнімак та інших. На вирішенні проблем агропродовольчої сфери України зосереджують свою увагу в наукових роботах Р.І. Буряк, В.І. Копитко та О.В. Копитко, Ю.М. Лопатинський, М.Й. Малік та М.А. Хвесик, О.І. Павлов, В.А. Самофатова, О.В. Шубравська та інші.

Однак, у науковій літературі не сформульовано концептуальні засади моделі інклюзивного розвитку агропродовольчих холдингів та методологічні основи формування системи інклюзивного розвитку агропромислового сектору.

Мета дослідження

Мета статті – розробка концептуальних засад моделі інклюзивного розвитку агропродовольчих холдингів у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу

В аграрній науці та у нормативних актах не сформований єдиний підхід до визначення терміну «агропродовольчий холдинг». У наукових роботах використовуються поняття «агрохолдинги», «агропромисловий холдинг» та «агропродовольчий холдинг» без детального тлумачення їх сутнісних відмінностей.

Відповідно до Закону України «Про холдингові компанії в Україні», холдинговою компанією є «акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій, часток, паїв двох або більше корпоративних підприємств. При цьому під холдинговим корпоративним пакетом акцій розуміють такий пакет акцій підприємства, який перевищує 50% їх загальної кількості або є достатнім для вирішального впливу на його діяльність» [1]

На думку Т.В. Мірзоевої, агропродовольчий холдинг або агрохолдинг – це «вертикально інтегрована структура, що здійснює сільськогосподарську діяльність; створюється, як правило, шляхом об'єднання сільськогосподарських підприємств з потужними промисловими групами, фінансовими і сервісними структурами» [2, с. 91].

За визначенням А. Статівки, агрохолдингова компанія – це «специфічна форма володіння корпоративними правами, за якої материнська компанія, маючи контрольний пакет акцій інших підприємств, управляє ними, контролюючи їх діяльність, при їх об'єднанні в єдину організаційно-правову структуру з відповідними цілями» [3, с. 62].

Ю.О. Нестерчук зазначає, що «агрохолдинг – якісно нова організаційна система господарювання, за якої матеріальні (економічні, технологічні, ресурсні та ін.) фактори знаходяться у тісному взаємозв'язку з соціальними, що сприяє відновленню порушених міжгалузевих зв'язків та формуванню взаємостимулюючих соціально-економічних процесів» [4, с. 179].

За визначенням І.Г. Храмової, агропродовольчими холдингами, або агрохолдингами, є «несільськогосподарські підприємства, які займаються сільгоспвиробництвом» [5, с. 6].

У визначенні В.Г. Андрійчука та І.С. Саса, «агропромисловий холдинг – це переробне корпоративне підприємство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами часток, паїв чи акцій двох

або більше аграрних підприємств; до складу такого холдингу можуть входити й дочірні переробні підприємства та дочірні підприємства іншого профілю (збутові, торгівельні тощо)» [6, с. 116].

Ми погоджуємось, що за своєю сутністю «агропродовольчий холдинг є організаційною формою вертикальної інтеграції в аграрній галузі – це об'єднання, що являють собою замкнуте коло: виробництво продукції сільського господарства, її переробка та реалізація кінцевого продукту» [7, с. 32].

Досліджуючи діяльність українських агропродовольчих холдингів, необхідно зазначити, що їх структура у більшості випадків не формалізована. На думку В.Г. Андрійчука та І.С. Саса, це «квазіхолдинги – окремі підприємства, які мають єдиного власника, координують свою діяльність, але юридично не об'єднані» [6, с. 118].

Дійсно, в умовах перехідної економіки превалюють економічні інтереси компаній, виражені прагненням до отримання бажаного фінансового результату, експансії та завоювання ринків. Ці прагнення домінують над необхідністю створення формальних канонічних структур, а подекуди суперечать їм. Саме тому неформалізована та не структурована діяльність агропродовольчих холдингів є тимчасовим та вимушеним явищем. Однак відстежувати та аналізувати діяльність агропродовольчих холдингів такого типу на основі офіційної статистики досить складно.

Формування українських агрохолдингів відбувалося в кінці 90-х років 20 століття переважно внаслідок перетоку капіталів із інших високорентабельних галузей промисловості під впливом процесів диверсифікації.

Прискорення процесів формування агропродовольчих холдингів відбулося у 2005-2008 роках, коли на основі масштабного вливання капіталів, у тому числі кредитних ресурсів, відбувався активний процес придбання потужнішими холдингами агрофірм та збільшення їх земельного банку. Формування та розвиток агропродовольчих холдингів відбувається достатньо динамічно з того часу на основі процесів злиття-поглинання, надконцентрації земельного банку та формування єдиної фінансової системи для залучення кредитних ресурсів на більш сприятливих умовах.

Як бачимо, процес формування агропродовольчих холдингів відбувався на основі екстрактивних інститутів, коли одна частина ринку мала доступ до дешевих кредитних ресурсів (в тому числі європейських банків), а інша частина знаходилася у менш вигідних умовах і не могла скористатися сприятливою кон'юнктурою.

В останні десять років відбувається формалізація агропродовольчих холдингів на основі їх структуризації, виходу на міжнародні ринки капіталу, зміни форм власності та впровадження корпоративної структури.

На сьогоднішній день агропродовольчі холдинги є важливою частиною аграрного сектору України – вони забезпечують до 38% виробництва аграрної продукції країни та до 41% експорту окремих сільськогосподарських культур [8, 9].

У 2019 році 28,7% усього виробництва зернових і зернобобових культур забезпечували 508 підприємств, які обробляли понад 3000 га землі. Як свідчать дані статистики, середня врожайність таких підприємств є вищою, ніж в інших сільськогосподарських підприємств – 65,4 ц/га (табл. 1).

Агропродовольчі холдинги ефективніше, ніж дрібніші господарства, ведуть господарську діяльність, залучають фінансові ресурси, впроваджують нові технології, виходять на нові ринки збуту.

У дослідженні діяльності агропродовольчих холдингів одні автори концентруються на перевагах, інші – детально описують недоліки та негативний вплив на АПК. На нашу думку, формування та розвиток агропродовольчих холдингів є позитивним явищем для України у контексті забезпечення продовольчої безпеки, виходу на міжнародні ринки та зростання експорту. Неможливо повністю відкидати позитивні результати концентрації агропродовольчих активів на основі вертикальної

інтеграції. Кількісне зростання та підвищення ефективності аграрного виробництва є безперечно позитивними наслідками діяльності агрохолдингів.

Таблиця 1 – Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур у 2019 році [10]

Показники	Кількість підприємств		Обсяг виробництва		Урожайність, ц з 1 га
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. т	у % до загального обсягу виробництва	
Зернові та зернобобові культури					
Підприємства	34673	100,0	59982,1	100,0	53,7
з них з площею, га					
до 100,00	21160	61,0	2426,4	4,0	35,8
100,01 ≤ 200,00	3665	10,6	2388,3	4,0	44,6
200,01 ≤ 500,00	4095	11,8	6334,1	10,5	47,6
500,01 ≤ 1000,00	2766	8,0	9941,4	16,6	50,3
1000,01 ≤ 2000,00	1917	5,5	14031,0	23,4	52,7
2000,01 ≤ 3000,00	562	1,6	7667,6	12,8	56,2
понад 3000,00	508	1,5	17193,3	28,7	65,4

Однак, при цьому не слід нехтувати негативними явищами, оскільки отримані результати агроконцентрації є безперечно суперечливими. Це проявляється у формуванні певних диспропорцій соціального та економічного розвитку, деформації аграрного сектору, виснаженні аграрних ресурсів завдяки концентрації агропродовольчих холдингів на виробництві найбільш прибуткових видів продукції.

На нашу думку, негативний вплив агропродовольчих холдингів на аграрну сферу починається там, де відбувається формування монопольного положення та зловживання ним із порушенням інтересів дрібних учасників ринку, таких як фермерські та сімейні господарства. Подекуди деформація виробництва та деградація аграрних ресурсів є загрозливими у масштабах країни.

Необхідно усвідомити, що трансформація агропродовольчого сектору, кількісне зростання сільськогосподарського виробництва недостатнього вплинуло на добробут сільського населення та суспільства загалом.

Для сільських територій вплив формування нового типу відносин у агропродовольчій сфері виявився здебільшого руйнівним. Це полягало у депопуляції, занепаді соціальної інфраструктури та погіршенні умов життя. Вплив агропродовольчих холдингів подекуди був негативним, оскільки вирішення першочергових задач побудови високоефективного господарства не поєднувалося із вирішенням соціальних проблем.

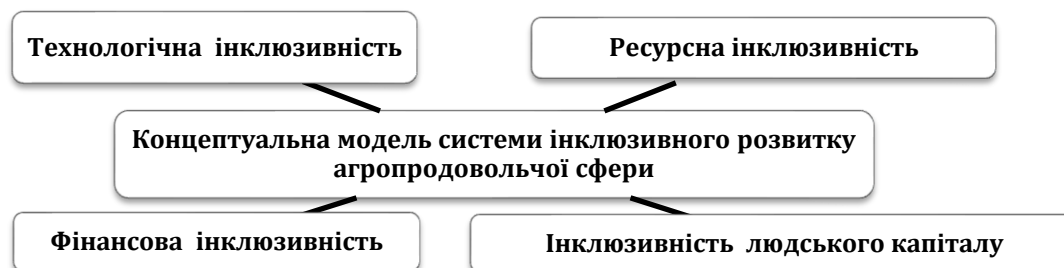
Про необхідність створення нової моделі розвитку аграрної сфери на засадах та принципах інклюзивності вказано у доповіді групи науковців Інституту економіки та прогнозування на чолі з О.М. Бородіною [11], які зазначали, що модернізація вітчизняного аграрного сектору має базуватись на забезпеченні доступу всіх верств сільськогосподарського населення до економічних вигід від зростання у цьому секторі та диверсифікації сільської економіки загалом.

Таким чином, першочерговою задачею є перехід від кількісного зростання, яке має секторальний характер, до комплексного розвитку агропродовольчого сектору.

Модернізація агропродовольчого виробництва нового типу повинна включати не лише інноваційний розвиток виробничої складової, але й формування принципово нового механізму розвитку, системи інклюзивного розвитку на основі підвищення якості людського капіталу, гармонійного використання природних ресурсів та формування середовища на основі принципів суспільного блага.

Інклюзивний розвиток агропромислової сфери означає забезпечення рівних можливостей господарської діяльності для різних за розмірами, видами та масштабами підприємств.

Засадничі складові сучасної економічної діяльності – це фінансовий капітал, людський капітал, ресурси та технології. Відповідно створення системи інклюзивної економіки, на нашу думку, має базуватися на чотирьох ключових компонентах – це фінансова інклюзивність, технологічна інклюзивність, ресурсна інклюзивність та інклюзивність людського капіталу, які мають бути покладені в основу системи інклюзивного розвитку агропродовольчої сфери (рис. 1).

Рис. 1. Концептуальна модель системи інклюзивного розвитку агропродовольчої сфери *

* Складено автором

Дискримінація та нерівність в агропродовольчій сфері можуть бути викликані наявністю бар'єрів різного типу, у тому числі спричинених наявністю екстрактивних інститутів. Наприклад, провідні українські агрохолдинги мають доступ до міжнародних ринків капіталу та залучають довгостроковий позиковий капітал вартістю 6,25% (МХП) [12] або 6,625% (Кернел), у той час як малого та середнього розміру не мають доступу до довгострокового кредитування та позичають капітал під 12,5–22,6% річних [14].

Це приклад фінансового бар'єру, який створює диспропорції у розвитку та надає конкурентну перевагу агрохолдингам. Саме тому важливу роль відіграє фінансова інклюзія, яка полягає у створенні або вдосконаленні фінансової системи, що має забезпечити рівний доступ до фінансових ресурсів та фінансових інструментів.

Технологічна інклюзія полягає у забезпеченні вільного перетоку технологічних рішень без порушення патентного права та законодавства, вільний доступ до інноваційних рішень та формування комунікативного середовища в аграрній сфері для взаємовигідного трансферу технологій (у тому числі із використанням кластерного підходу).

На сьогоднішній день розвинені країни мають технологічні переваги за рахунок накопиченого раніше технологічного потенціалу. Для подолання відставання необхідно сформуванню в Україні власну інноваційну базу на основі державно-приватного партнерства із залученням провідних рішень у сфері ІТ та машинобудування.

Прикладами усвідомленого впровадження технологічної інклюзивності українськими агрохолдингами є запуск компанією «Кернел» багатофункціонального порталу Open Agribusiness – першої в Україні комунікаційної платформи для спілкування та нетворкінгу сільгоспвиробників. Зокрема, дана програма дозволяє партнерам отримати фінансування від компанії для модернізації виробництва, збільшення врожайності та ін., доступ до сервісу коригування GNNS для високоточної роботи автоматизованої техніки всіх виробників на полях [15].

Щодо забезпечення інклюзивності людського капіталу, то наразі відбуваються два протилежних за своїм напрямком процеси: перший – це підвищення кадрового дефіциту агропродовольчих холдингів внаслідок відтоку кадрів з країни та урбанізації; другий – інтенсивний розвиток агрохолдингів формує запит на висококваліфікований персонал переважно у малих населених пунктах.

Агропродовольчі холдинги намагаються забезпечити належну якість людського капіталу, переносючи офісні центри до великих міст, переходячи на аутсорсинг. При

цьому у сільськогосподарському виробництві відбувається зростання заробітних плат кваліфікованих працівників. Однак навіть підвищення рівня оплати праці не може компенсувати диспропорції у розвитку інфраструктури. Молоді спеціалісти не готові змінити комфортні умови міст на непристосовані села із відсутністю базових структурних об'єктів. Тому особливе значення має забезпечення інклюзивності людського капіталу агропродовольчої сфери.

Значення ресурсної інклюзивності агропродовольчої сфери пояснюється майбутнім введенням ринку землі та особливими вимогами до ефективності аграрних підприємств в умовах конкуренції, що зростає.

Земля є ключовим активом агропродовольчих підприємств, а тому забезпечення рівного доступу учасників ринку до цього ресурсу, зокрема у правах на придбання земельних угідь, забезпечення права законного власника чи орендаря користуватися цим активом, є базовою цінністю у створенні системи ефективного інклюзивного розвитку.

З іншого боку, аграрні підприємства здебільшого вичерпали екстенсивні засоби подальшого зростання. Саме тому конкуренція спрямована на максимальне підвищення ефективності завдяки оптимальному використанню сировинних ресурсів. Тому зусилля держави, зокрема щодо антимонопольного регулювання, мають бути спрямовані на створення однакових можливостей для придбання ресурсів аграріями, як потужними, так і фермерськими господарствами, для мінімізації ефекту масштабу виробництва та недопущення цінової дискримінації. Характеристика системи інклюзивного розвитку агропродовольчої сфери представлена в табл. 1.

Таблиця 1 – Структурна модель системи інклюзивного розвитку агропродовольчої сфери*

Складові системи	Стратегічна мета	Ключові напрями впровадження
Фінансова інклюзивність	Рівний (безбар'єрний) доступ до фінансових ресурсів та фінансової інформації	<ul style="list-style-type: none"> ✓ забезпечення рівного доступу до фінансових ресурсів (кредитування, фінансових інструментів) різних учасників ринку незалежно від виду та масштабів діяльності; ✓ підвищення доступності та рівня користування фінансовими інструментами; ✓ забезпечення прозорості фінансової інформації ✓ розроблення та впровадження системи регулювання ринкової поведінки та фінансової доброчесності; ✓ стимулювання розвитку платіжної інфраструктури.
Технологічна інклюзивність	Рівний (безбар'єрний) доступ до сучасних технологічних рішень в агропромисловому секторі.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ формування технологічних кластерів для розробки та впровадження сучасних технологічних рішень; ✓ забезпечення трансферу технологій зверху вниз та знизу вгору; ✓ формування оптимальної системи стимулювання інновацій (законодавчі та бюджетні механізми)
Інклюзивність людського капіталу	Рівні можливості для реалізації людського потенціалу, залучення більшої кількості населення до активної економічної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> ✓ запровадження систем мотивації персоналу та їх участі в акціонерному капіталі; ✓ формування високих стандартів оплати праці в агропродовольчому секторі; ✓ забезпечення гендерної рівності; ✓ рівний доступ до освіти для усіх верств населення; ✓ забезпечення високих стандартів життя на селі.
Ресурсна інклюзивність	Рівний (безбар'єрний) доступ до земельних, сировинних ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> ✓ формування відкритих реєстрів земельних угідь; ✓ проведення відкритих конкурсів на здачу в оренду земельних угідь (у тому числі державних); ✓ формування справедливої системи дистрибуції ресурсів (пального, добрив, насіння тощо) для підприємств різних типів та масштабів.

*Складено автором

Важливим кроком до інклюзивності стала децентралізація, коли місцеві громади самі визначають напрями використання фінансів та розпоряджаються власними активами. Однак необхідно посилити ці процеси та залучити до них зокрема й агропромислові холдинги.

На нашу думку, формування системи інклюзивного розвитку агропромислового сектору матиме цілу низку позитивних економічних ефектів. Зокрема, відбудеться підвищення рівня інвестицій у людський капітал на основі будівництва ефективної взаємодії місцевої влади громад та агропідприємств різного рівня. Також можна розраховувати на перехід місцевих громад до самозабезпечення, що зменшить соціальне навантаження на агропромислові холдинги. Стратегічною метою є не дотації з бюджету незахищених верств населення, а створення таких умов, коли вони зможуть самостійно заробляти на життя завдяки активній економічній діяльності. Це відповідно позитивно вплине на місцеві бюджети громад та дасть змогу підвищити фінансування суспільно важливих проектів.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Агропродовольчі холдинги виникли та успішно розвивалися в умовах становлення аграрної сфери України на ринкових засадах як відповідь на актуальні проблеми свого часу, такі як забезпечення продовольчої безпеки і розвиток експортного потенціалу та структуризація українського сільського господарства. Однак, вичерпавши екстенсивні засоби зростання, вони постали перед необхідністю модернізації власної моделі розвитку.

Подальше підвищення ефективності та продуктивності агропродовольчого сектору можливе на основі гармонійного поєднання інтересів різних галузей сільського господарства різних типів та форм підприємств завдяки співпраці на основі інклюзивної моделі розвитку.

Представлена у роботі концептуальна модель системи інклюзивного розвитку агропродовольчої сфери складається із чотирьох компонентів: фінансова інклюзивність, технологічна інклюзивність, ресурсна інклюзивність та інклюзивність людського капіталу. Запропонована нами структурна модель системи інклюзивного розвитку агропродовольчої сфери вказує на стратегічну мету за кожним із компонентів системи та містить ключові практичні напрями її впровадження.

Перспективи подальших досліджень з даної проблеми пов'язані із розробкою алгоритму взаємодії різних типів підприємств при впровадженні системи інклюзивного розвитку агропродовольчої сфери, в якій агропродовольчі холдинги мають стати стрижнем та основним двигуном цього процесу.

Список літератури

1. Закон України "Про холдингові компанії в Україні" від 15 березня 2006 р. № 3528-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15#Text>
2. Мірзоева Т. В. Агрохолдинги України в умовах сьогодення. *Інноваційна економіка*. 2012. № 8 (34). С. 90-93.
3. Статівка А. М. Деякі правові питання діяльності агрохолдингів в Україні. *Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти*: матеріали «круглого столу». Харків, 2014. С. 61-62.
4. Нестерчук Ю.О. Організація та функціонування агрохолдингу. *Корпоративне управління в Україні*: менеджмент, фінанси, аудит : матер. Міжнар. наук.- практ. конф., 4–5 травня 2006 р.: у 2-х ч. Рівне: НУВГП, 2006. С. 178-180.
5. Храмова И.Г., Серова Е.В. Вертикальная интеграция в продовольственном комплексе России. М.: Ин-т экон. и переход. периода, 2002. 49 с.

6. Андрійчук В. Г., Сас І. С. Концентрація в аграрній сфері економіки: проблемні аспекти: монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 303 с.
7. Determinants of Innovation and Investment Development of Multi- Branch Entrepreneurship, Tourism and Hospitality Industry: collective monograph. Yatsenko V. etc.; Ed. by Doctor of Economic Sciences, Prof. Yatsenko V.M. Nuremberg: Verlag SWG imex GmbH, Germany, 2019. 431 p.
8. Дідух С.М. Розвиток агрохолдингів України в сучасних умовах: здобутки і виклики. *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття*. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (11-13 жовтня 2018 р.) Одеса: ОНАХТ. 2018. С. 109-111.
9. Агрохолдинги забезпечують третину експорту сільгоспкультур. Agroportal: [Веб-сайт]. 2019. URL: <http://agroportal.ua/ua/news/ukraina/agrokholidingi-obespechivayut-tret-eksporta-selkhozkultur/>
10. Сільське господарство України: статистичний збірник за 2019 рік. Київ: Державна служба статистики України, 2020. 245 с.
11. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / [О. М. Бородіна та ін.] ; за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, чл.-кор. НАН України О. М. Бородіної, чл.-кор. НААН України І. В. Прокопишин, Нац. акад. наук України, Ін-т економіки та прогнозування. К., 2012. 55 с.
12. МХП: інформація про облігації. Mironivsky Hliboproduct. URL: <https://www.mhp.com.ua/uk/dlja-investoriv/infomratsija-pro-obligatsii>
13. "Кернел" розмістив євробонди на \$ 300 млн зі ставкою купона 6,5%. Інтерфакс-Україна. 2019. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/618733.html>
14. Кредити у розрізі регіонів. Національний банк України. 2020. URL: <https://bank.gov.ua/files/loans.xlsx>
15. Кернел запустив онлайн-платформу Open Agribusiness для аграріїв. Українська зернова асоціація. URL: <http://uga.ua/meanings/kernel-zapustil-onlajn-platformu-open-agribusiness-dlya-agrariev/>

References

1. Zakon Ukrainy «Pro kholdynhovi kompanii v Ukraini» (2006). [Law of Ukraine «On holding companies in Ukraine»] No. 3528-IV dated March 15, 2006. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/shov/3528-15#Tekht>
2. Mirzoyeva, T. V. (2012). «Agroholdings of Ukraine in the minds of this day». *Innovatsijna ekonomika*. Issue 834, pp. 90-93.
3. Stativka, A. M. (2014). «Some legal issues of agricultural holdings in Ukraine». *Aktual'ni problemy ekolohichnykh, zemel'nykh ta ahrarnykh pravovidnosyn: teoretyko-metodolohichni j prykladni aspekty*. [Actual problems of ecological, land and agrarian legal relations: theoretical-methodological and applied aspects]. *Proceeding of theoretical-methodological and applied aspects: materials of the "round table"*. Kharkiv, pp. 61-62.
4. Nesterchuk, Yu.O. (2006). «Organization and functioning of agroholding». *Korporatyvne upravlinnia v Ukraini: menedzhment, finansy, audyt*. [Corporate governance in Ukraine: management, finance, audit] *Proceeding of mater. international. scientific-practical conf.* (Rivne, May 4–5). (in 2 parts). Rivne: NUVGP, pp. 178-180.
5. Hramova, I.G., Serova, E.V. (2002). *Vertikal'naja integracija v prodovol'stvennom komplekse Rossii*. [Vertical integration in the food complex of Russia]. Inst. Of Economics and transition. period. Moscow. Russia.
6. Andrijchuk, V.H. and Sas, I.S. (2017). *Kontsentratsiia v ahrarnij sferi ekonomiky: problemni aspekty*. [Concentration in the agricultural sphere of the economy: problematic aspects]. KNEU. Kyiv. Ukraine.

-
7. Yatsenko, V. (2019). Determinants of Innovation and Investment Development of Multi-Branch Entrepreneurship, Tourism and Hospitality Industry. Nuremberg: Verlag SWG imex GmbH, Germany. 431 p.
  8. Didukh, S.M. (2018). «Development of agro holdings of Ukraine in modern conditions: achievements and challenges». *Ekonomichni ta sotsial'ni aspekty rozvytku Ukrainy na pochatku KhKhl stolittia*. [Economic and social aspects of Ukraine's development at the beginning of the XXI century.] Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference, ONAFT, (October 11-13, 2018). Odesa, Ukraine, pp. 109-111.
  9. Agroportal (2019). «Agroholdings account for one third of agricultural exports». Available at: <http://agroportal.ua/ua/news/ukraina/agroholdingi-obespechivayut-tret-eksporta-selkhozkultur/>
  10. *Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy: statystychnyj zbirnyk za 2019 rik*. (2020). [Agriculture of Ukraine: statistical collection for 2017]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ukraine
  11. *Ukrains'ka model' ahrarnoho rozvytku ta ii sotsioekonomichna pereorientatsiia: nauk. dop.* [Ukrainian model of agricultural development and its socio-economic reorientation: science. ext.]. (2012). In V. M. Hejts', O. M. Borodina, I. V. Prokopa (ed.). In-t ekonomiky ta prohnozuvannia. Kyiv. Ukraine.
  12. MHP: information about bonds. Available at: <https://www.mhp.com.ua/uk/dlja-investoriv/infomratsija-pro-obligatsii>
  13. Kernel placed Eurobonds for \$ 300 million with a coupon rate of 6.5%. Available at: <https://interfax.com.ua/news/economic/618733.html>
  14. Loans by region. Available at: <https://bank.gov.ua/files/loans.xlsx>
  15. Kernel launched an online platform Open Agribusiness for farmers. URL: <http://uga.ua/meanings/kernel-zapustil-onlajn-platformu-open-agribusiness-dlya-ahraryev/>

Стаття надійшла до редакції 10.10.2020 р.